Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 16 mars 2023*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Artiklarna 3, 4 och 5 – Avtal som ingås med konsumenter – Hypotekslån – Oskäliga avtalsvillkor – Avtalsvillkor om låneuppläggningsavgift – Yrkande om ogiltigförklaring av detta villkor och återbetalning av de belopp som erlagts på grund av det – Frågan huruvida avtalsvillkoren är klara och begripliga – Förekomst av nationell speciallagstiftning”

I mål C-565/21,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunal Supremo (Högsta domstolen, Spanien) genom beslut av den 10 september 2021, som inkom till domstolen den 14 september 2021, i målet

CaixaBank SA

mot

X

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden C. Lycourgos samt domarna L.S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin (referent) och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Caixabank SA, genom J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado,

– Spaniens regering, genom A. Gavela Llopis och M. Ruiz Sánchez, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: spanska.

– Europeiska kommissionen, genom J. Baquero Cruz och N. Ruiz García, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 3–5 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Caixabank SA (nedan kallat Caixabank eller banken) och X (nedan även kallad konsumenten). Målet rör frågan huruvida ett villkor om låneuppläggningsavgift i ett hypotekslåneavtal är oskäligt.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I artikel 3.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.”

4 Artikel 4 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

5 I artikel 5 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. ” Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla. Denna tolkningsregel gäller inte vid de förfaranden som föreskrivs i artikel 7.2.”

6 I avsnitt 4 i del B i bilaga II till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU av den 4 februari 2014 om konsumentkreditavtal som avser bostadsfastighet och om ändring av direktiven 2008/48/EG och 2013/36/EU och förordning (EU) nr 1093/2010 (EUT L 60, 2014, s. 34) föreskrivs följande i punkt 3 första meningen:

”I avsnittet 'Andra komponenter i den effektiva räntan' ska alla övriga kostnader som ingår i den effektiva räntan anges, däribland sådana engångskostnader som administrationsavgifter och sådana periodiska kostnader som årliga administrationsavgifter.”

Spansk rätt

7 Punkt 4 i bilaga II till Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (dekret från premiärministerns kansli om tydliga finansiella villkor för hypotekslån) av den 5 maj 1994 (BOE nr 112 av den 11 maj 1994, s. 14444) har rubriken ”Avgifter”, och där föreskrivs följande:

”1. Uppläggningsavgift – Alla kostnader som i samband med uppläggning av ett hypotekslån uppstår vid låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning (eller andra liknande kostnader som normalt uppstår i samband med långivarens beviljande av lån) ska samlas i en enda avgift, kallad uppläggningsavgift, som tas ut som ett engångsbelopp. Uppläggningsavgiftens storlek samt dess utformning och förfallodag ska anges i detta avtalsvillkor. …

2. Andra avgifter och kostnader som uppstår efter uppläggningen av lånet – Utöver 'uppläggningsavgiften' får endast följande avgifter tas ut av låntagaren enligt låneavtalet:

…

c) Avgifter som på föreskrivet sätt har meddelats Spaniens centralbank i enlighet med bestämmelserna i förordningen av den 12 december 1989 och dess tillämpningsföreskrifter, och som långivaren tar ut för att tillhandahålla en särskild tjänst som normalt inte ingår i lånehandläggningen …”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

8 Den 21 september 2005 ingick X ett avtal om hypotekslån med Caixabank. Lånesumman uppgick till 130 000 euro. Enligt låneavtalet skulle X betala 845 euro i uppläggningsavgift.

9 Den 24 april 2018 väckte X talan mot Caixabank och yrkade att villkoret om uppläggningsavgift skulle ogiltigförklaras på grund av att det var oskäligt, och att det belopp han hade betalat på grund av tillämpningen av villkoret skulle återbetalas. Detta yrkande bifölls av Juzgado de Primera Instancia (domstol i första instans, Spanien) som ogiltigförklarade avtalsvillkoret och förpliktade Caixabank att återbetala det erlagda beloppet till X.

10 Caixabank överklagade denna dom till Audiencia provincial de Palma de Mallorca (Provinsdomstolen i Palma de Mallorca, Spanien) som ogillade överklagandet med motiveringen att banken inte hade styrkt att avgiftsbeloppet motsvarade tillhandahållandet av en faktisk tjänst. Caixabank överklagade den domen till den hänskjutande domstolen, Tribunal Supremo (Högsta domstolen, Spanien) (i det följande kallad Tribunal Supremo).

11 Tribunal Supremo har i sin begäran om förhandsavgörande, bland annat, anfört följande. Det svar som EU-domstolen lämnade i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), på tolkningsfrågorna i de målen, vilka rörde uppläggningsavgifter för hypotekslån samt EU-domstolens praxis på det området, blev påverkat av att de hänskjutande domstolarna i respektive mål hade gett en missvisande bild av nationell lagstiftning och rättspraxis. Detta har medfört att ett stort antal spanska domstolar tolkar nämnda dom från EU-domstolen som att den innebär att praxis från Tribunal Supremo (Högsta domstolen) i fråga om uppläggningsavgiften ska anses strida mot unionsrätten.

12 Det är mot denna bakgrund som Tribunal Supremo har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Utgör artiklarna 3.1, 4 och 5 i direktiv [93/13] hinder för en nationell rättspraxis, enligt vilken villkoret om uppläggningsavgift anses reglera en väsentlig del i ett låneavtal, eftersom uppläggningsavgiften utgör en av de större delarna av lånekostnaden, och inte kan anses oskäligt om det är utformat på ett klart och begripligt sätt, i den vida mening som följer av EU-domstolens praxis, och detta mot bakgrund av specialregleringen av uppläggningsavgiften i nationell rätt, enligt vilken avgiften betraktas som en ersättning för de tjänster avseende låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning som tillhandahålls i samband med uppläggning av ett hypotekslån (eller andra liknande tjänster som ingår i långivarens normala verksamhet) och som en avgift som tas ut med anledning av lånebeviljandet som ett engångsbelopp, vilket i allmänhet sker när avtalet ingås?

2) Utgör artikel 4.2 i direktiv 93/13/EEG hinder för en nationell rättspraxis, enligt vilken det vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor som reglerar en väsentlig del av ett hypotekslåneavtal är klart och begripligt ska tas hänsyn till omständigheter som att konsumenterna i stor utsträckning känner till denna typ av avtalsvillkor, att banken är skyldig att lämna upplysningar om avtalsvillkoret till potentiella låntagare i enlighet med bestämmelserna om standardiserade upplysningsformulär, att avtalsvillkoret nämns i bankernas reklam, att genomsnittskonsumenten fäster särskild uppmärksamhet vid avtalsvillkoret, eftersom det avser en del av de kostnader som ska betalas i sin helhet när lånet påbörjas och utgör en väsentlig del av den ekonomiska uppoffring som upptagandet av lånet innebär, samt att avtalsvillkorets lydelse, placering och utformning gör att man kan sluta sig till att det utgör en väsentlig del av avtalet?

3) Utgör artikel 3.1 i direktiv 93/13 hinder för en nationell rättspraxis, enligt vilken ett avtalsvillkor, som det som nu aktuella, om uppläggningsavgiften för ett hypotekslån, vilken tas ut som ersättning för tjänster avseende prövning, utformning och individuell handläggning av en låneansökan (bedömning av låneutsikterna, kontroll av låntagarens ekonomi, kontroll av vilka inteckningar som belastar fastigheten etcetera), vilka utgör förutsättningar för att låntagaren ska kunna beviljas ett sådant lån, och som i den nationella lagstiftningen uttryckligen anges utgöra ersättning för arbete som normalt utförs i samband med lånebeviljande, inte medför en i strid med kravet på god sed betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

13 EU-domstolen vill inledningsvis göra följande påpekande. Det framgår av begäran om förhandsavgörande att Tribunal Supremo, genom sin första fråga, vill få klarhet i huruvida det nu aktuella avtalsvillkoret kan anses falla utanför den mekanism för prövning av oskäliga avtalsvillkor som anges i artiklarna 3.1 och 4.1 i direktiv 93/13, av det skälet att uppläggningsavgiften är en av de större delarna av lånekostnaden och därmed en väsentlig del av avtalet. Den första frågan avser således endast artikel 4.2 i direktivet, trots att artiklarna 3–5 i direktivet nämns i frågan.

14 Tribunal Supremo får således anses ha ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken en nationell lagstiftning, som anger att uppläggningsavgiften utgör ersättning för de tjänster avseende låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning som tillhandahålls i samband med uppläggning av ett hypotekslån eller andra liknande tjänster, anses innebära att avtalsvillkoret om uppläggningsavgift omfattas av ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i denna bestämmelse, av det skälet att uppläggningsavgiften utgör en av de större delarna av lånekostnaden.

15 EU-domstolen gör följande bedömning. Av artikel 4.2 i direktiv 93/13 framgår att bedömningen av avtalsvillkors oskälighet inte ska avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan å ena sidan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor och att detta gäller i den mån avtalsvillkoren är klart och begripligt formulerade.

16 Vad beträffar det nationella målet är det således endast om avtalsvillkoret om uppläggningsavgiften omfattas av någon av de två i föregående punkt nämnda kategorierna som bedömningen av avtalsvillkorets oskälighet kan begränsas på sätt som anges i artikel 4.2 i direktivet. I förevarande fall vill Tribunal Supremo få klarhet i vilken räckvidd den första kategorin har, det vill säga kategorin som avser ”avtalets huvudföremål”.

17 I detta avseende framgår följande av rättspraxis. Avtalsvillkor som omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, ska förstås som de villkor som fastställer de väsentliga prestationerna i ett avtal och som, som sådana, kännetecknar avtalet. De avtalsvillkor som är av underordnad betydelse i förhållande till de avtalsvillkor som utgör själva kärnan i avtalsförhållandet kan däremot inte anses omfattas av detta begrepp (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkterna 35 och 36, och dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 32).

18 Genom ett låneavtal åtar sig långivaren i huvudsak att ställa ett visst penningbelopp till låntagarens förfogande, medan låntagaren i huvudsak åtar sig att betala tillbaka detta belopp, i allmänhet jämte ränta, enligt en angiven amorteringsplan (dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 57 och där angiven rättspraxis).

19 I domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 64), slog EU-domstolen fast att uppläggningsavgiften inte kan anses utgöra en väsentlig prestation i ett hypotekslåneavtal enbart av det skälet att uppläggningsavgiften utgör en del av den sammanlagda lånekostnaden.

20 I förevarande fall har Tribunal Supremo i sin begäran om förhandsavgörande hänvisat till sin dom 44/2019 av den 23 januari 2019, i vilken den slog fast att uppläggningsavgiften, jämte räntan, utgör kostnaden, det vill säga priset, för hypotekslåneavtalet och därmed omfattas av ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13. Enligt Tribunal Supremo grundades denna bedömning, bland annat, på relevant nationell lagstiftning, i vilken uppläggningsavgiften definieras som ersättning för de tjänster avseende låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning som tillhandahålls i samband med uppläggning av ett lån eller andra liknande tjänster som normalt tillhandahålls av långivaren.

21 I detta avseende ska det erinras om att det i artikel 4.2 i direktiv 93/13 föreskrivs ett undantag från den mekanism för materiell prövning av oskäliga villkor som föreskrivs inom ramen för det system för konsumentskydd som införts genom direktivet och att denna bestämmelse därför ska tolkas restriktivt (dom av den 12 januari 2023, D.V.(Advokatarvode – Principen om timtaxa), C-395/21, EU:C:2023:14, punkt 30 och där angiven rättspraxis).

22 Det framgår av de förklaringar som Tribunal Supremo har lämnat och av lydelsen av den första tolkningsfrågan att uppläggningsavgiften täcker ersättning för tjänster som vid uppläggning av ett lån avser låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning eller andra liknande tjänster som normalt tillhandahålls av långivaren i samband med beviljande av lån.

23 Med hänsyn till att artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas restriktivt, kan skyldigheten att betala ersättning för sådana tjänster inte anses ingå bland huvudförpliktelserna i ett låneavtal, såsom dessa har identifierats i den rättspraxis som anges i punkt 18 ovan, det vill säga å ena sidan förpliktelsen för långivaren att ställa ett visst penningbelopp till låntagarens förfogande och å andra sidan förpliktelsen för låntagaren att återbetala detta belopp, i allmänhet jämte ränta, enligt den avtalade amorteringsplanen. Det skulle nämligen strida mot nämnda regel om restriktiv tolkning att låta begreppet ”avtalets huvudföremål” omfatta samtliga prestationer som helt enkelt har samband med själva huvudföremålet och som följaktligen är av underordnad betydelse i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 17 ovan.

24 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken en nationell lagstiftning, som anger att uppläggningsavgiften utgör ersättning för de tjänster avseende låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning som tillhandahålls i samband med uppläggning av ett hypotekslån eller andra liknande tjänster, anses innebära att avtalsvillkoret om uppläggningsavgift omfattas av ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i denna bestämmelse, av det skälet att uppläggningsavgiften utgör en av de större delarna av lånekostnaden.

Den andra frågan

25 Tribunal Supremo har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell rättspraxis, enligt vilken det vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor som reglerar en väsentlig del av ett hypotekslåneavtal är klart och begripligt ska tas hänsyn till omständigheter som att konsumenterna i stor utsträckning känner till denna typ av avtalsvillkor, att banken är skyldig att lämna upplysningar om avtalsvillkoret till potentiella låntagare i enlighet med bestämmelserna om standardiserade upplysningsformulär, att avtalsvillkoret nämns i bankernas reklam, att genomsnittskonsumenten fäster särskild uppmärksamhet vid avtalsvillkoret, eftersom det avser

en del av de kostnader som ska betalas i sin helhet när lånet påbörjas och utgör en väsentlig del av den ekonomiska uppoffring som upptagandet av lånet innebär, samt att avtalsvillkorets lydelse, placering och utformning gör att man kan sluta sig till att det utgör en väsentlig del av avtalet.

26 EU-domstolen vill inledningsvis göra följande påpekande. Den andra frågan avser bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift som det nu aktuella är klart och begripligt, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13. Det framgår emellertid av svaret på den första frågan att ett sådant villkor inte omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i denna bestämmelse.

27 Mot bakgrund av detta svar ska den sista omständigheten som Tribunal Supremo har nämnt i den andra frågan förstås på så sätt att den avser den omständigheten att lydelsen, placeringen och utformningen av avtalsvillkoret om uppläggningsavgift gör att man kan sluta sig till att det utgör en ”viktig” del av hypotekslåneavtalet. Kvalificeringen som ”väsentlig” del är ju förbehållen de delar som omfattas av ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, såsom framgår av den rättspraxis som anges i punkt 17 ovan.

28 Sedan detta klargjorts kan det konstateras att samma krav på transparens som det som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 även återfinns i artikel 5 i direktivet, i vilken det föreskrivs att skriftliga avtalsvillkor ”alltid” ska vara klart och begripligt formulerade. Av rättspraxis framgår att kravet på transparens enligt artikel 4.2 har samma räckvidd som kravet på transparens enligt artikel 5 (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 36 och där angiven rättspraxis).

29 I syfte att ge Tribunal Supremo ett användbart svar finner EU-domstolen således att den andra frågan får anses ha ställts för att få klarhet i huruvida artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att det vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift i ett hypotekslåneavtal är klart och begripligt ska tas hänsyn till omständigheter som att konsumenterna i stor utsträckning känner till denna typ av avtalsvillkor, att banken är skyldig enligt lag att lämna upplysningar om avtalsvillkoret till potentiella låntagare, att avtalsvillkoret nämns i bankernas reklam, att genomsnittskonsumenten fäster särskild uppmärksamhet vid avtalsvillkoret, eftersom det innebär att ett betydande belopp ska betalas i sin helhet redan när lånet beviljas samt att avtalsvillkorets lydelse, placering och utformning gör att man kan sluta sig till att det utgör en viktig del av avtalet.

30 EU-domstolen gör följande bedömning. Av rättspraxis framgår att kravet på transparens enligt artikel 5 i direktiv 93/13 inte kan anses vara begränsat till att avtalsvillkorens begriplighet i formellt och grammatiskt avseende, eftersom det skyddssystem som direktivet genomför tvärtom bygger på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, framför allt i fråga om tillgång till information, varför direktivets krav på att avtalsvillkoren ska vara klart och begripligt formulerade, vilket därmed innebär ett krav på transparens, ska tolkas extensivt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 67 och där angiven rättspraxis).

31 Nämnda krav ska således förstås på så sätt att det inte endast krävs att det aktuella avtalsvillkoret är begripligt för konsumenten i grammatiskt avseende, utan även att avtalet på ett transparent sätt redogör för hur den mekanism som det aktuella villkoret hänvisar till konkret fungerar och, i förekommande fall, förhållandet mellan denna mekanism och den mekanism som föreskrivs i andra avtalsvillkor, så att konsumenten, på grundval av precisa och begripliga kriterier, ska kunna

bedöma de ekonomiska konsekvenser som villkoret medför för denne (dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 67 och där angiven rättspraxis).

32 Det framgår visserligen inte av denna rättspraxis att långivaren är skyldig att i det berörda avtalet specificera arten av alla tjänster som tillhandahålls som motprestation för de avgifter som anges i ett eller flera avtalsvillkor. Mot bakgrund av det skydd som direktiv 93/13 syftar till att ge konsumenten på grund av att denne befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå, är det emellertid viktigt att konsumenten på grundval av avtalet i dess helhet på ett rimligt sätt kan förstå eller sluta sig till vilken typ av tjänster som faktiskt tillhandahålls. Konsumenten måste dessutom kunna kontrollera att det inte finns någon överlappning mellan de olika avgifterna eller mellan de tjänster som avgifterna utgör ersättning för (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 43).

33 Såsom framgår av fast rättspraxis ska den hänskjutande domstolen pröva frågan huruvida det aktuella avtalsvillkoret är klart och begripligt utifrån samtliga relevanta faktiska omständigheter, däribland den reklam och de upplysningar som långivaren tillhandahållit i samband med låneavtalsförhandlingarna, samt med beaktande av den uppmärksamhetsnivå som kan förväntas av en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument (dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19, EU:C:2020:578, punkt 68 och där angiven rättspraxis).

34 I punkt 69 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), slog EU-domstolen fast att det krav på transparens som följer av såväl artikel 4.2 i direktiv 93/13 som artikel 5 i direktivet utgör hinder mot en nationell rättspraxis som anger att ett avtalsvillkor i sig ska anses vara transparent utan att någon bedömning enligt punkterna 31–33 ovan behöver göras.

35 I punkt 70 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), slog EU-domstolen därvid fast att det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida finansinstitutet har lämnat tillräckliga upplysningar till konsumenten så att denne kan få kännedom om innehållet och innebörden i det avtalsvillkor som anger att det är konsumenten som ska betala uppläggningsavgiften samt om avtalsvillkorets roll i låneavtalet. Därigenom får konsumenten kännedom om vad som kan anses motivera det belopp som motsvarar avgiften (se, analogt, dom av den 26 februari 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punkt 77) så att denne kan bedöma storleken på sitt åtagande och särskilt den sammanlagda kostnaden för låneavtalet.

36 I sin begäran om förhandsavgörande har Tribunal Supremo påpekat att respektive hänskjutande domstol i målen Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19) lämnade missvisande uppgifter till EU-domstolen. I motsats till dessa uppgifter framgår det nämligen inte av Tribunal Supremos rättspraxis att ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift som det nu aktuella, mot bakgrund, bland annat, av de skyldigheter som anges i relevant nationell lagstiftning, ”automatiskt” ska anses uppfylla kravet på transparens enligt både artikel 4.2 i direktiv 93/13 och artikel 5 i direktivet. Det är mot denna bakgrund som Tribunal Supremo vill få klarhet i huruvida de omständigheter som nämns i den andra frågan kan beaktas vid bedömningen av huruvida ett sådant avtalsvillkor är klart och begripligt.

37 I detta avseende ska det erinras om följande. Inom ramen för det förfarande som föreskrivs i artikel 267 FEUF, som grundar sig på en tydlig funktionsfördelning mellan de nationella domstolarna och EU-domstolen, är den nationella domstolen ensam behörig att bedöma de faktiska omständigheterna och nationell rätt (se, bland annat, dom av den 19 september 2019, Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, punkt 42). EU-domstolen har dessutom vid flera tillfällen slagit fast att det i ett mål om förhandsavgörande inte ankommer på den att uttala sig om tolkningen av nationella bestämmelser eller att fastställa huruvida den nationella domstolens tolkning av dessa bestämmelser är korrekt. En sådan tolkning omfattas nämligen av de nationella domstolarnas exklusiva behörighet (se, bland annat, dom av den 25 november 2020, Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, punkt 45).

38 Det nu sagda innebär att den andra frågan ska besvaras på grundval av de uppgifter som lämnats av Tribunal Supremo. Av dessa uppgifter framgår att relevant nationell rättspraxis anger att ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift som det nu aktuella inte automatiskt anses uppfylla kravet på transparens i artikel 5 i direktiv 93/13.

39 Vad gäller bedömningen av huruvida ett sådant avtalsvillkor är klart och begripligt, framgår det av den rättspraxis som anges i punkterna 31–33 ovan att den behöriga domstolen är skyldig att mot bakgrund av samtliga relevanta faktiska omständigheter kontrollera att låntagaren faktiskt har getts möjlighet att bedöma de ekonomiska konsekvenser som avtalsvillkoret medför för denne och att förstå vilken typ av tjänster som tillhandahålls som motprestation för de avgifter som anges i nämnda villkor samt att kontrollera att det inte finns någon överlappning mellan de olika avgifterna i avtalet eller mellan de tjänster som avgifterna utgör ersättning för.

40 Vid denna bedömning ska hänsyn, bland annat, tas till det aktuella avtalsvillkorets lydelse och de upplysningar som finansinstitutet har lämnat till låntagaren, inbegripet upplysningar som det är skyldigt att lämna enligt den relevanta nationella lagstiftningen, samt den reklam som finansinstitutet har gjort för den aktuella avtalstypen, med beaktande av den uppmärksamhetsnivå som kan förväntas av en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument, i enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 33 ovan.

41 Vad därvid gäller de omständigheter som nämns i den andra frågan kan följande konstateras. För det första har konsumenternas höga kännedom om avtalsvillkoret om uppläggningsavgift ingenting att göra med hur villkoret är utformat i ett visst avtal, såsom det nu aktuella. Den omständigheten att det finns hög kännedom om denna typ av avtalsvillkor kan således inte beaktas vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är klart och begripligt.

42 För det andra är de upplysningar som finansinstitutet enligt den nationella lagstiftningen är skyldigt att lämna till potentiella låntagare relevanta vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är klart och begripligt. Här kan allmänt nämnas de upplysningar som finansinstitutet i samband med avtalsförhandlingarna har lämnat till låntagaren angående avtalsvillkoren och konsekvenserna av avtalet. Sådana upplysningar är nämligen av grundläggande betydelse för konsumenterna, eftersom det, bland annat, är på grundval av dem som de bestämmer huruvida de vill ingå avtal med en näringsidkare och bli bundna av villkor som näringsidkaren utformat i förväg (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 70).

43 För det tredje ska hänsyn även tas till den reklam som en bank har gjort för den aktuella avtalstypen såsom varande upplysningar som långivaren tillhandahållit i samband med avtalsförhandlingarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 74, och dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 44).

44 För det fjärde kan hänsyn tas till den omständigheten att genomsnittskonsumenten fäster särskild uppmärksamhet vid ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift, eftersom det innebär att ett betydande belopp ska betalas i sin helhet redan när lånet beviljas, vid bedömningen av huruvida ett sådant villkor är klart och begripligt. I enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 33 ovan ska det nämligen vid denna bedömning tas hänsyn till den uppmärksamhetsnivå som kan förväntas av en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument.

45 För det femte kan slutligen följande konstateras vad gäller den omständigheten att ett avtalsvillkors lydelse, placering och utformning gör att man kan sluta sig till att det utgör en väsentlig del av avtalet. Av svaret på den första frågan framgår att ett avtalsvillkor som det nu aktuella i princip inte är en väsentlig del av ett hypotekslåneavtal. Nämnda omständighet grundas således på ett oriktigt antagande, vilket innebär att den inte kan anses vara relevant med avseende på det nationella målet.

46 Avtalsvillkorets placering och utformning kan däremot göra det möjligt att fastställa huruvida det utgör en viktig del av avtalet. Sådana omständigheter kan nämligen göra det möjligt för låntagaren att bedöma de ekonomiska konsekvenser som avtalsvillkoret medför för denne.

47 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den behöriga domstolen vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift i ett hypotekslåneavtal är klart och begripligt är skyldig att mot bakgrund av samtliga relevanta faktiska omständigheter kontrollera att låntagaren faktiskt har getts möjlighet att bedöma de ekonomiska konsekvenser som avtalsvillkoret medför för denne och att förstå vilken typ av tjänster som tillhandahålls som motprestation för de avgifter som anges i nämnda villkor samt att kontrollera att det inte finns någon överlappning mellan de olika avgifterna i avtalet eller mellan de tjänster som avgifterna utgör ersättning för.

Den tredje frågan

48 Tribunal Supremo har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken ett avtalsvillkor som, i enlighet med relevant nationell lagstiftning, anger att låntagaren ska betala en uppläggningsavgift, som ska utgöra ersättning för tjänster avseende bedömning, utformning och individuell handläggning av en hypotekslåneansökan, inte anses medföra en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till konsumentens nackdel.

49 EU-domstolen gör följande bedömning. Av fast rättspraxis framgår att domstolens behörighet omfattar tolkningen av begreppet ”oskäligt villkor” i artikel 3.1 i direktiv 93/13 och de kriterier som den nationella domstolen får eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bestämmelserna i direktivet, varvid det ankommer på den nationella domstolen att med beaktande av dessa kriterier ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras utifrån de särskilda omständigheterna i det aktuella fallet. Härav följer att EU-domstolen ska begränsa sig till att upplysa den hänskjutande domstolen om vilka omständigheter den ska beakta

vid bedömningen av huruvida det aktuella avtalsvillkoret är oskäligt (dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 73).

50 Vad gäller frågan huruvida kravet på god sed, i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13, har iakttagits, konstaterar EU-domstolen, mot bakgrund av sextonde skälet i direktivet, att den nationella domstolen vid denna bedömning ska pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling (dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 74).

51 Prövningen av huruvida det eventuellt föreligger en betydande obalans kan inte begränsas till en ekonomisk bedömning av kvantitativ art som grundar sig på en jämförelse mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet för den transaktion som avtalet avser och, å andra sidan, de kostnader som konsumenten åläggs genom detta avtalsvillkor. En betydande obalans kan nämligen följa redan av att den rättsliga ställning som konsumenten, såsom part i det aktuella avtalet, har enligt tillämpliga nationella bestämmelser undergrävs på ett tillräckligt allvarligt sätt, antingen genom en begränsning av innehållet i de rättigheter som konsumenten, enligt nämnda bestämmelser, har enligt avtalet eller genom att konsumenten hindras från att utöva dessa rättigheter eller åläggs en ytterligare förpliktelse som inte föreskrivs i nationell rätt (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 51).

52 Det framgår dessutom av artikel 4.1 i direktiv 93/13 att frågan huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter kring avtalets ingående samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av (dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 76).

53 Tribunal Supremo och Caixabank anser att punkterna 78 och 79 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), blev påverkade av att både den spanska lagstiftningen och Tribunal Supremos praxis hade beskrivits på ett missvisande sätt i begäran om förhandsavgörande i mål C-224/19, eftersom den hänskjutande domstolen i det målet hade underlåtit att beskriva den regel som specifikt reglerar uppläggningsavgiften och som fastställer en särskild ordning för denna avgift i förhållande till andra bankavgifter.

54 I beslutet om hänskjutande har Tribunal Supremo dessutom påpekat att det kan finnas en spänning mellan, i allt väsentligt, punkterna 78 och 79 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), och punkt 55 i domen av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820).

55 EU-domstolen vill i denna del erinra om att den i punkt 78 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), anförde att det framgick av de uppgifter som lämnats av en av de hänskjutande domstolarna i dessa mål att lag 2/2009 innebar ett krav på att de avgifter eller omkostnader som övervältras på kunden motsvarar faktiskt levererade tjänster eller uppkomna kostnader.

56 På grundval av dessa uppgifter och med stöd av de principer som anges i punkt 51 ovan fann EU-domstolen, i allt väsentligt, att ett avtalsvillkor som innebär att näringsidkaren fritas från sin skyldighet att visa att de i nämnda lag angivna förutsättningarna är uppfyllda vad gäller en uppläggningsavgift är ägnat – med förbehåll för den behöriga domstolens prövning mot bakgrund av samtliga avtalsvillkor – att påverka konsumentens rättsliga ställning enligt nationell rätt negativt och därmed att medföra en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

57 Sedan detta klargjorts ska följande påpekas. Vid bedömningen av huruvida det eventuellt föreligger en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter vad gäller uttaget av en uppläggningsavgift som, i enlighet med relevant nationell lagstiftning, är avsedd att täcka kostnaderna för arbetet med låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning i samband med uppläggning av ett hypotekslån ska den behöriga domstolen ta hänsyn till samtliga de kriterier som uppställs i den fasta rättspraxis som anges i punkterna 49–52 ovan.

58 Vad därvid gäller villkor i låneavtal om avgifter, som också de föreskrevs i nationell rätt, tillämpade EU-domstolen dessa kriterier i punkt 55 i domen av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820), och slog fast följande. Såvida inte de tjänster som tillhandahålls som motprestation inte rimligen kan hänföras till de tjänster som tillhandahålls i samband med handläggningen eller utbetalningen av lånet eller de belopp som konsumenten ska betala i form av dessa avgifter är oproportionerliga i förhållande till lånebeloppet, kan dessa villkor inte, med förbehåll för den behöriga domstolens prövning, anses påverka konsumentens rättsliga ställning enligt nationell rätt negativt.

59 Av samma skäl finner EU-domstolen att ett i nationell rätt reglerat avtalsvillkor om uppläggningsavgift, vilken tas ut som ersättning för tjänster avseende prövning, utformning och individuell handläggning av en hypotekslåneansökan, vilka utgör förutsättningar för att låntagaren ska kunna beviljas ett sådant lån, inte, med förbehåll för den behöriga domstolens kontroll, kan anses påverka konsumentens rättsliga ställning enligt nationell rätt negativt, såvida inte de tjänster som tillhandahålls som motprestation inte rimligen kan hänföras till de nyss angivna prestationerna eller det belopp som konsumenten ska betala i uppläggningsavgift är oproportionerligt i förhållande till lånebeloppet.

60 Det ska vidare påpekas att en nationell rättspraxis som anger att ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift under alla omständigheter inte kan anses vara oskäligt redan av det skälet att det avser i nationell lagstiftning angivna tjänster som normalt tillhandahålls av långivaren i samband med beviljande av lån skulle anses strida mot artikel 3.1 i direktiv 93/13. En sådan rättspraxis skulle nämligen begränsa de nationella domstolarnas möjligheter att, även ex officio, pröva huruvida de aktuella avtalsvillkoren eventuellt är oskäliga i enlighet med denna bestämmelse och skulle därmed inte säkerställa att de bestämmelserna i direktivet ges full verkan.

61 Mot bakgrund av det ovan anförda ska artikel 3.1 i direktiv 93/13 tolkas enligt följande. Den inte utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken ett avtalsvillkor som, i enlighet med relevant nationell lagstiftning, anger att låntagaren ska betala en uppläggningsavgift, som ska utgöra ersättning för tjänster avseende bedömning, utformning och individuell handläggning av en hypotekslåneansökan, inte, i förekommande fall, kan anses medföra en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till konsumentens nackdel. Detta gäller dock under förutsättning att frågan huruvida en sådan obalans eventuellt föreligger blir föremål för en faktisk prövning av den behöriga domstolen, i enlighet med de kriterier som uppställs i EU-domstolens praxis.

Rättegångskostnader

62 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) Artikel 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal

ska tolkas på så sätt

att den utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken en nationell lagstiftning, som anger att uppläggningsavgiften utgör ersättning för de tjänster avseende låneprövning, lånebeviljande och lånehandläggning som tillhandahålls i samband med uppläggning av ett hypotekslån eller andra liknande tjänster, anses innebära att avtalsvillkoret om uppläggningsavgift omfattas av ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i denna bestämmelse, av det skälet att uppläggningsavgiften utgör en av de större delarna av lånekostnaden.

2) Artikel 5 i direktiv 93/13

ska tolkas på så sätt

att den behöriga domstolen vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor om uppläggningsavgift i ett hypotekslåneavtal är klart och begripligt är skyldig att mot bakgrund av samtliga relevanta faktiska omständigheter kontrollera att låntagaren faktiskt har getts möjlighet att bedöma de ekonomiska konsekvenser som avtalsvillkoret medför för denne och att förstå vilken typ av tjänster som tillhandahålls som motprestation för de avgifter som anges i nämnda villkor samt att kontrollera att det inte finns någon överlappning mellan de olika avgifterna i avtalet eller mellan de tjänster som avgifterna utgör ersättning för.

3) Artikel 3.1 i direktiv 93/13

ska tolkas enligt följande:

Den inte utgör hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken ett avtalsvillkor som, i enlighet med relevant nationell lagstiftning, anger att låntagaren ska betala en uppläggningsavgift, som ska utgöra ersättning för tjänster avseende bedömning, utformning och individuell handläggning av en hypotekslåneansökan, inte, i förekommande fall, kan anses medföra en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till konsumentens nackdel. Detta gäller dock under förutsättning att frågan huruvida en sådan obalans eventuellt föreligger blir föremål för en faktisk prövning av den behöriga domstolen, i enlighet med de kriterier som uppställs i EU-domstolens praxis.

Underskrifter